

Makedonská literatura III.

Dvojdómí spisovatelé

Základní literatura k nastudování problematiky:

Ivan Dorovský: *Dvojdómí tvůrci v evropském literárním procesu; Mikroliteratury, diaspora, exil*, in: *Balkán a Mediterán*, Brno 1997; *O „pomeznicích“, dvojdómých a biliterárních tvůrcích*, in: *Studie z literárněvědné slavistiky*, Brno 1999.

Makedonie byla místem silné migrace (z důvodů politických, ale převážně také socio-ekonomických) od XV. století (např. po Karpošově povstání a v průběhu celého XVIII. a XIX. st. – viz. *Dějiny Makedonie*). Ve XX. století potom došlo k vysídlování nesrovnatelnému s předchozími obdobími. Lidé masově opouštěli vlast po neúspěšném Ilindenském povstání, po Balkánských válkách a rozdělení Makedonie mezi tři státy, Egejská Makedonie byla řeckou politikou „etnicky čistěna“. Ekonomická emigrace v Makedonii existuje dodnes a stává se velkým společenským problémem (odliv elit).

V průběhu 19. a 20. století se v sousedních (převážně v bulharské a srbské) literaturách objeví množství spisovatelů makedonského původu:

V Bulharsku ve 20. st.: Nikola Džerov (sbírka povídek *Na jug*), Ljudmil Stojanov, Teodor Trajanov, Atanas Dalčev, Dimitar Talev, Angel Žarov. Nikola Jonkov – Vapcarov – psal bulharsky, ale považoval se za Makedonce, v jeho poezii makedonské patriotické motivy. Stejně i jeho přítel, básník a literární kritik Anton Popov a další.

Psalí srbsky, ale považovali se za Makedonce: Ang'elko Krstić, Tomo Smiljanić Bradina, Kosta Racin, Ceko Stefanov, Aco Karamanov.

Ve 20. století, od jeho začátku až do roku 1941 se texty v makedonštině objevovaly zřídkakdy. Pokud se tak stávalo, bývaly většinou podepsány pseudonymem, iniciálami, nebo byly vydávány za lidovou slovesnost (**Trajko Kitančev**: *Marko Krale si ja gubi silata*; **Eftim Sprostranov**: *Oplakivanjeto na Mara*).

Naopak, sbírka povídek a skic **Nikoly Kirova Majského** *Svetlosenki* (Vidin 1942) byla vydána makedonsky.

V průběhu 19. a na začátku 20. století, až do Balkánských válek, bylo málo makedonských spisovatelů, kteří se vyjadřovali v srbsčině. Když Vardarská Makedonie připadla Srbsku, byla zvýšena srbská propaganda a vzdělání bylo poskytováno výhradně v srbsčině. Někteří autoři tedy sice žijí v Makedonii a věnují se makedonským tématům, jejich vyjadřovacím jazykem je však srbsčina. K takovým patří např. Angjelko Krstić. Někteří autoři píší jak srbsky, tak makedonsky, to je např. Kosta Racin, Anton Panov, Vasil Iljoski, Risto Krle a další.

Andjelko Krstić (1871-1952) se narodil ve vsi Labuništa blízko Strugy. Už jako osmiletý se přestěhoval do Bělehradu, kde byl jeho otec na pečalbě. Vzdělání získal v srbochorvatštině, absolvoval školu pro učitele speciálně zaměřenou na vychovávání pedagogů pro Makedonii. V roce 1889 se vrátil domů, ale dlouhá léta se mu nedařilo otevřít zde srbskou školu. Živil se tedy jako učitel (např. v Ochridu, Resenu a jinde) a časté střídání prostředí a setkávání s chudými lidmi mu přinášelo inspiraci pro jeho povídky i román *Trajan*. Byl aktivním účastníkem první světové války a po ní byl penzionován. Žil až do konce života v Ochridu a ve své rodné vsi (kromě období druhé sv. války, kterou prožil v Bělehradě).

Svou uměleckou dráhu zahájil jako sběratel lidových písní a autor básní a krátkých povídek. V roce 1902 mu časopis Carigradski glasnik otiskl povídku *U pečalbi*. Krstić se profiloval jako povídkář, zaměřoval se převážně na sociální témata. Je autorem jediného románu s názvem *Trajan* (1932) a divadelní hry *Zatočnici* (1937). Jeho dílo bylo v roce 1952 vydáno v překladu do makedonštiny.

Román *Trajan* bývá charakterizován jako „makedonská kronika“. Prostřednictvím příběhu jedné makedonské rodiny (Radevci) v posledním dvacetiletí 19. století až do doby krátce po

první sv. válce zachycuje život na makedonské vsi, proměny makedonské společnosti a její osudy v průběhu změn režimů. Nejmladší člen rodiny, Trajan, odchází na pečalbu do Rumunska, na začátku první světové války narukuje do srbské armády, je zajat. Po válce se vrací domů a brzy umírá. Krstić píše o tématech, která sám zná z osobní zkušenosti.

Krstić dnes bývá obviňován z šíření velkosrbské ideologie, faktem však zůstává, že jeho povídky a román jsou jednou z nejlepších ukázek realistického rukopisu v rámci „makedonské literatury“ (Krstićova srbsky psaná díla náležejí stejně tak makedonské jako srbské literatuře).

Tomo Smiljanić – Bradina, založil edici „Biblioteka Mak’edonija“, vydal zde povídkové soubory *Na planini i druge pripovetke iz Makedonije* a *Stojna i druge pripovetke iz Makedonije*.

Stojan Christov – viz. Ivan Dorovský: *Dvojdómí tvůrci v evropském literárním procesu*, in: *Balkán a Mediterán*, Brno 1997.

Nikola Jonkov-Vapcarov (1909 Bansko, Pirinská Mak. – 1942 Sofie). Absolvoval strojařinu na námořnické škole ve Varně, pracoval jako strojní technik. V roce 1941 se stal jedním z čelních představitelů antifašistického hnutí, v roce 1942 byl zadržen a společně s pěti dalšími aktivisty (mezi nimi např. Makedonec Anton Popov) byl zastřelen.

Vapcarov psal bulharsky, deklaroval se však jako Makedonec (v oblasti, z níž pocházel, se hovoří dialekty, které mají blíž k bulharštině než k centrálním makedonským nářečím). Jeho jediná sbírka, vydaná v roce 1940, nese název *Motorni pesni*. Po válce vyšla v Bulharsku také jeho sbírka poezie pro děti *Prolet*.

Byl jedním z hlavních hybatelů Makedonského lit. kroužku (Makedonskiot literaturnen kružok) v Sofii. Dalšími jeho členy byli literáti Anton Popov (1915-1942), Angel Žarov (básník, recenzent), G’org’i Abadžiev, Dimitar Mitrev (lit. kritik, největší zjev mak. poválečné lit. kritiky), Kole Nedelkovski a další.

První zasedání kroužku se konalo na podzim 1938, zde Vapcarov promluvil o tom, že je třeba pracovat na makedonském národnostním problému a na otázce makedonské literatury. „Mi se čini deka za nas kako Makedonci koi pišuvame e neophodna kako početna emocionalna sila što k’e ni ja razdviži krvta.“

Kosta Racin (1908 Veles – 1943 pohoří Lopušnik), vlastním jménem Kosta Solev.

Racin je prvním z velkých básníků 20. století, není však jen autorem makedonským, ale vícedomým. Zanechal po sobě literární texty v srbochorvatštině (sbírka básní *Sinovi gladi*, 1928), bulharštině (část rukopisné sbírky básní *Antologija bola*) a makedonštině (první báseň *Do eden rabotnik*, 1936, záhřebský časopis *Književnik*; sbírka básní *Beli mugri*, Samobor 1939).

Z jeho prozaických děl (všechna napsána srbochorvatsky!) známe povídky *Rezultat* (1928 *Kritika*, Záhřeb), *Vo kamenolomot (U kamenolomu*, 1932, *Literatura*, Záhřeb), *Tatko* (rukopis), *Pladne (Podne*, 1937, *Kultura*, Záhřeb), *Eden život* (pseudonym Neven Pejko: *Jedan život*, 1937, *Kultura*, Záhřeb), *Tutunoberači* (Neven Pejko: *Berači duvana*, 1937, *Naša stvarnost*, Bělehrad), *Zlatan zanaet (KR: Zlatan zanat*, 1939, *Naša reč*, Skopje), *Radosta e golema* (rukopis), úryvky z románu *Afion* (1934, chorv. časopis *Literatura*). Předpokládá se, že Racin je autorem většího množství prozaických textů, protože po jeho smrti bylo nalezeno ještě několik povídek v rukopisu.

Racin – prozaik se věnuje stejným tématům jako Racin – básník. Hlavním hrdinou jeho próz je vždy – dělník: sběrač tabáku, dělník v kamenolomu, zkrachovalý řemeslník, pečalbar... Vždy vykořisťovaný, chudý, zlomený. Postavy jsou černobílé, nejsou psychologicky zpracované, tudíž ani věrohodné.

Racinovy prózy se vyznačují nedostatečně rozvitou fabulí, románu *Opium* dokonce redaktoři časopisu *Literatura* vytýkali absenci fabule, tento román byl psán publicistickou formou a příběh zde byl potlačen.

Racinovy prózy jsou spíše slabé. Dokreslují však zajímavě jeho básnickou tvorbu.

Kromě literatury zadané na začátku prostudujte, prosím, příslušné období v *Dějínách Makedonie*. Přečtěte si také ukázky poezie ve vaší kolující složce a básně Kosty Racina a Aca Karamanova v antologii *Modré nebe nad Ochridem* – budeme o nich hovořit v příštím semináři. Věnujte také trochu času studiu problematiky moderních básnických směrů: v makedonské literatuře se jako první z nich objevuje expresionismus až v díle Kosty Racina.

9.12. budeme mluvit o básnících angažovaných v protifašistickém odboji, na poslední přednášce (16.12) se pokusíme nastínit další vývoj makedonské literatury po druhé světové válce.